BIJVOEGSELS

TOT DE

PROEVE EENER GESCHIEDENIS

VAN DEN

HANDEL EN HET VERBRUIK VAN OPIUM IN NED. INDIË,

DOOR DEN HEER

J. C. B A U D.

Herhaaldelijk aangezocht om een onderzoek in te stellen naar den uitslag der geregtelijke vervolging tegen den Gouverneur, den fiskaal en den shabandaar te Malakka, omstreeks 1743, waarvan de Heer J. C. BAUD gewag maakt in zijne "*Proeve van eene geschiedenis van den handel en het verbruik van Opium in Nederlandsch Indië*," — op bl. 109 der *Bijdragen* enz., 1ste Jaargang, 2de Stuk, — heb ik lang geaarzeld daartoe over te gaan, vermits de zaak mij niet belangrijk genoeg voorkwam, om het onderwerp van een afzonderlijk opstel voor de gemelde *Bijdragen*, enz. enz. uit te maken: later heb ik er echter toe besloten, met het voornemen, om bij die gelegenheid tevens eenige andere punten, welke voor den kundigen Schrijver van het bovengemelde stuk duister waren gebleven, zoo mogelijk eenigzins op te helderen en er wijders eenige nieuwe, alhoewel ruwe, bouwstoffen bij te leveren voor de door het Instituut bedoelde *Geschiedenis van den handel en het verbruik van Opium in Nederlandsch Indie*. Het was niet gemakkelijk eenen naam voor het tegenwoordig opstel uit te denken: want *Aanteekeningen op de Proeve van den Heer J. C. BAUD* klinkt nog al vermetel: de titel echter: "*Bijvoegsels tot de Proeve*," enz. zal, dunkt mij, nog wel kunnen doorgaan.

Amsterdam, 15 Augustus 1853.

Mr. L. C. D. VAN DIJK.

I.

(Vergelijk *Proeve*, bladz. 83 sqq.)

In eenen bundel getiteld: *Artikelen en Instructiën tot dienste op de Schepen*, — vermoedelijk van het jaar 1602 — heb ik verschillende bemerkenswaardige bijzonderheden aangetroffen omtrent de opium in de eerste tijdvakken; namelijk in eene daarin voorkomende *Instructie* voor de 3 kapiteins en schipper JANSZ, oppercommisen, en den generalen boekhouder HENDRIK LINTGENS enz. varende op de drie schepen *Zierikzee*, *Vlissingen* en *Goes* enz., leest men:

Art. 42. “Een ieder zij gewaarschuwd, niet te eten van de *coecken* en andere vruchten, die de menschen *uitzinnig* maken; en of iemand daarvan ate, die zal men terstond met de voeten in 't koud water stellen, want dat die remedie is.”

Of men onder deze *coecken* verstaan moet de *opiumkoeken*, alvorens de-zelve tot pillen gekneed zijn, — waarvan de Heer BAUD gewaagt bl. 83 — durf ik niet beslissen; het komt mij evenwel aannemelijk voor.

In eene daarbij gevoegde: *Memorie en aamcijzing van plaatsen op het ver..... der schepen, die in Oost-Indië zullen blijven, mitsgaders eene verklaring van de waren en koopmanschappen, die in dezelfde plaatsen dienen en bevonden worden zeer bekwaam om er mede te handelen* enz., vindt men: “Daarentegen zoo worden in de koningrijken van *China* met groote winste verhandeld en verkocht de navolgende waren, — zilveren stukken van acht

en ϵ (10²) realen, gebroken zilver en zilveren platen, koraal, rond, langwerpig en takkoraal, zijnde gewrocht en ongewrocht, sandelhout van *Timor*, giroffelnagelen, macis, muscaatnoten, peper, saffraan, *opium*, veelderlei droog-gerijen van *Cambodja*, enz. enz.”

Voornamelijk echter is de volgende mededeeling belangrijk, voorkomende in een stuk, — ook van 't jaar 1602 of vroeger — getiteld: *Informatie van diverse landen en eilanden gelegen naar Oost-Indiën, om aldaar bekwamelijk te handelen en wat koopmanschap daar valt en daar best getrokken is, beginnende eerst van de vermaarde koopstad Daboul, die noordwaarts oplegt van Goa, enz. enz.*; — namelijk: “*Affion*, bij onzen genaamd *opinion* (sic), is hier zeer abundantelijk te bekomen en dat tot een zeer profijtelijken prijs; met wat gewigt zij die hier verkopen ¹; dan hebben mij wel gezegd, dat men een cattij *Bandas* ² wel zoude bekomen voor drie realen, alwaar een schoon profijt mede te doen is, op *Moluccos* en *Banda* wordt het ook gezocht, maar het wordt hier zoo overvloedig niet gegeten als in de *Moluccos*; een teijl wordt in *Banda* vercocht 8, 9 à 10 cattij noten en er gaan in een *Bandinees* cattij omtrent 60 à 65 teijl, en in *Moluccos* zoude die wel gelden cattij nagelen en werd dicreijls (dikwijls) 2 werf zilver tegen opgewogen; men mag vrij hiervan 10 tappeijen afkopen, zij zullen daar te lande wel gesleten worden; is voor leggers zeer goed hiervan voorzien te worden.”

II.

(Vergelijk *Proeve*, bl. 109.

Door eenen sergeant van het Malaksche garnisoen, JAN HELMUS VAN DEN BERG, werden de Gouverneur ROGIER DE LAVER en de fiskaal DE ROTH in 't jaar 1742 beschuldigd van velerlei ongeregeldheden en onder anderen ook

¹ “Is mij onbekend,” moet hier waarschijnlijk bijgevoegd worden.

² Is 5½ pond Hollandsch zegt de schrijver op eene andere plaats.

van morshandel in amphioen. Deze beschuldigingen kwamen ter oore van de Hooge Indische Regering, die er juist op bedacht was een onderzoek deswege te doen instellen, toen zij de volgende aanschrijving uit het Vaderland ontving, dd. 16 November 1742: "Dewijl ons uit een zeker protest door eenen JACOBUS DE LISLE ¹ qq. tegen den Gouverneur ROGIER DE LAVER, den fiscaal JAN DE ROTH en den sabandhaar HENDRIK VAN NORDEN te *Malacca*, op den 22sten Januarij 1741 O. S. gedaan, hiernevens, gelijk mede van eene Memorie van den Engelschen envoyé TREVOR, in dato 9 November 1742, in copia overgaande, is komen te blijken, dat door voorm. Gouverneur, fiscaal en sabandhaar te *Malacca* zou wezen gedreven een verfoeilijke partikuliere handel in amfioen en daar benevens gepleegde concessiën en knevelarijen, zoodanig als dat in 't breede bij het voors. protest wordt aangehaald, zoo hebben wij, considererende hoezeer de compagnie daardoor wordt ondermijnd in een der voornaamste takken van haren handel, en dat wel van diegene, die volgens haar eed en pligt dat kwaad zelve moesten tegengaan en weeren, goedgevonden UEd. te gelasten, zoo als UEd. gelast wordt mits deze, de voorm. Gouverneur, fiscaal en sabandhaar te *Malacca*, bij de eerste gelegenheid in arrest te doen opkomen naar *Batavia*, ten einde aldaar hare verantwoording dieswegens te doen, gelastende voorts den Advocaat-fiscaal, in wiens handen de twee bovengemelde hiernevensgaande bescheiden zullen moeten worden gesteld, zich op deze zake exactelijk te informeren en tegen haar, zoo daaraan schuldig bevonden worden, na rigueur van de wetten te doen procederen, gelijk mede aan de *Engelschen*, in gevalle zij zich dieswegen aan den Raad van Justitie te *Batavia* mogten adresseren, goed en kort regt te doen erlangen."

De sabandhaar VAN NORDEN, had inmiddels reeds getracht, met de schatten aan de Compagnie ontvreemd, naar 't Vaderland te ontkomen, en door het verongelukken van 't retourschip *Abbekerk*, waarmede hij repatriëerde, ontging hij zijne verantwoording; evenwel gelastten de Bewindhebberen, bij brief van den 5^{den} September 1744, dat, indien hij mede schuldig mogt worden bevonden, de fiscaal moest procederen tot dedommagement van het nadeel, hetwelk de Compagnie geleden had, hetzij tegen zijne gemag-

¹ Deze DE LISLE was een Engelschman te *Malacca* woonachtig.

tigden bij arrest, hetzij door in arrest te nemen der penningen vóór zijn vertrek van Batavia per wissel geremetteerd.

De Secretaris der Hooge Indische Regering GERARDUS CLUYSENAAR en de gewezen pro interim fiskaal M^r. NIKOLAAS JONGSMA, werden door de Hooge Ind. Regering naar Malacca gecommitteerd — zij vertrokken in November 1743, met 't schip *de Batavier*, met eene ampele instructie van den G. G. VAN IMHOFF voorzien — ten einde enquête te doen, voornamelijk naar eenen vermoeden morshandel met zekere engelsche partikuliere trafiquanten. Bij aankomst van deze Commissie liet de Raad van Politie te Malacca, bij besluit dd. 28 December 1743, de beide aangeklaagden terstond onder militaire escorte afhalen van boord der chaloupe, waarmede zij reeds naar Batavia stonden te vertrekken, en in militair arrest brengen. De gen. Commissie, aan welke te Malacca M^r. MAURITS THEODORUS HILGERS als Secretaris was toegevoegd, ontmoette vele moeilijkheden in 't inwinnen van de noodige informatiën, zoo als trouwens te voorzien was, en de daarbij betrokkene personen hieven zelfs luide klagten aan over de leden der Commissie zelve; de Bewindhebberen schreven dan ook den 10^{den} Sept. 1746, dat zij daaromtrent hun oordeel voor alsnog opschortten, doch dat zij provisioneel dit maar wilden bijvoegen, dat zij ongaarne hadden gezien, dat de Ind. Regering tot mede-gecommitteerde in die Commissie had gebruikt M^r. NICOLAAS JONGSMA, "want lieden, die men daartoe gebruikt, moeten rondom zoo zuiver zijn, dat er niets op hun gedrag, noch conduites, valt te reprocheren." Het onderzoek te Malacca liep eindelijk in 1745 ten einde, zoodat DE LAVER en DE ROTH, den 6^{den} Junij 1745, 's avonds tussen zeven en acht ure, ieder onder eene behoorlijke escorte grenadiers, aan boord van 't schip *Noordwolfsbergen* werden gebragt, om in militair arrest naar Batavia te worden overgevoerd. Over de handelingen van DE ROTH had zich inmiddels ook nog de fransche Gouverneur van Pondicherij, DUPLEIX, bij brief van den 19^{den} Februarij 1744, bij den Gouverneur-Generaal VAN IMHOFF beklaagd. Ten gevolge der bemoeijingen der voornoemde Commissie bleek, zoo als de Hooge Ind. Regering aan de Malaksche Ministers, onder dagteekening van den 20sten November 1745, te kennen gaf, dat de aangeklaagde personen zich hadden schuldig gemaakt niet alleen aan eenen genoegzaam bewezen morshandel in amphioen, tin, peper, suiker,

equipagiegoederen, enz. maar ook aan fraudatiën der tollén, concussien, knevelarijen, onbehoorlijke en partijdige behandelingen in zaken concernende de Justitie enz. enz. Zij werden dus gesteld in handen van den Advocaat-Fiscaal ROOSEBOOM, te Batavia, om tegen hen in regten te procederen.

De Advocaat-fiscaal leverde den 29sten Maart 1746 bij den Raad van Justitie zijnen eisch en conclusie in, vervat in 262 artikelen — wel te verstaan geen 262 punten van beschuldiging — en besloot met te eischen, dat DE LAVER zoude worden gedeporteerd van ambt, qualiteit en gagie, en daarenboven gecondemneerd in eene boete van 20000 Rijksd. Ampele schrifturen werden door DE LAVER daar tegen ingebracht, den 13^{den} Junij 1746 een van 2222 artikelen en den 23sten Augustus daaraan volgende een van 1888. De zaak eindigde hiermede, dat de Raad van Justitie den 28sten Augustus 1747 den gewezen Gouverneur DE LAVER deporteerde van ambt, qualiteit en gagie en hem condemneerde in de boete van 3000 Rijksd., mitsgaders in de kosten, terwijl hij op dien zelfden dag DE ROTH insgelijks deporteerde van ambt, qualiteit en gagie, hem voorts verklarende inhabiel om de Ed. Compagnie na deze, in eenig ambt van eer te mogen dienen, hem wijders condemnerende om met een der eerst vertrekkende retourschepen naar 't Vaderland verzonden te worden, mitsgaders in eene boete van 6000 Rijksd. en eindelijk in de kosten.

Het is mij gebleken, dat DE ROTH hier tegen is opgekomen, "sustinerende, in de sententie in primo instantie geslagen te resideren erreur," ten gevolge waarvan, bij sententie van den Raad en Heeren Adjunct-Reviseurs, dd. 9 September 1747, DE ROTH ook slechts gedeporteerd werd van ambt, qualiteit en gagie, mitsgaders veroordeeld tot eene boete van 3000 Rijksd. en in de kosten.

Later werden DE LAVER en DE ROTH door de Indische Regering gerehabiliteerd, welke maatregel echter het ongenoegen van HH. Bewindhebbers eenigzins opwekte, zoodat zij, onder dagteekening van den 18^{den} September 1750, naar Indië schreven: "Schoon het wel waar is, dat een regter, na dato dat de zaak, die voor hem is gebragt, is gedecideerd, buiten de gevolgen, die aan dat gewijsde vast zijn, of daaruit kunnen voortkomen, nalaat te zijn hetgeen hij te voren was, zoo neemt dat echter niet

weg, dat het eene hardigheid en aanstootelijkheid voor hem impliceert, dat hij het voorwerp, waarover zijne crimineele condemnatie, volgens gemoede en naar regten, heeft gegaan, wederom met vorige aanzienlijke qualiteiten ziet geëxtolleet, en inzonderheid wanneer dat plaats vindt in een subject wien die regter, behalve deportement van ambt, qualiteit en gagie, nog bovendien heeft verklaard te wezen infaam en inhabiël om de Compagnie ooit te kunnen dienen, — schoon dat laatste lid in cas van revisie als error in het eerst gewijsde er wordt afgelaten — zoo als heeft geëxteerd in de zake van den gewezen Malakschen Gouverneur DE LAVER, en, met opzigt ook tot dat laatste geval, in de zake van den gewezen Malakschen fiskaal DE ROTH; want schoon men wel kan begrijpen, dat de President van den Raad van Justitie met zijn protest tegen UEd. politieke dispositie, waarbij UEd. goedvondt den eerste weder te considereren als *Oud-Gouverneur*, en den laatste als *Koopman*, niets met vrucht konde uitwerken, veel min de politieke resolutie gesurcheerd krijgen, zoo vermeenen wij echter daartegen wel te kunnen inbrengen, dat zoodanig een dispositie ons met verwondering te voren komt, wanneer wij in aanmerking nemen, dat UEd., bij letteren aan ons van 20 November 1745, die beide personen afschilderen, als morshandelaars in amphioen, tin, peper, suiker, equipagiegoederen, enz. enz., fraudeurs der tollén, plegers van concussien, knevelarijen en van onbehoorlijke en partijdige behandelingen in zaken de Justitie concenterende, en wat dies meer zij, en gevolgelyk personen, die, schoon wel niet verklaard infaam en inhabiël — ten minste de laatstgenoemde niet bij uiterlyk gewijsde in cas van Revisie — echter geen subjecten zijn, waarvan de Compagnie eenige vrucht of utiliteit voor haar verwachten kan, maar ter contrarie, ten uiterste schadelijk voor haar moeten worden geconsiderd, en die 's Compagnies lasten door onnutte gagiën maar helpen vermeerderen: wij verwachten niet dat UEd. die personen weder in een post zullen zetten, en vermeenen ook dat de titel van *Oud-Gouverneur* niet te pas komt, noch plaats kan vinden in iemand, die, uit hoofde van zulke enorme bedrijven, van zijn Gouverneursplaats is gedeporteerd, en dus egaal zoude gesteld worden met Oud-Gouverneurs, die hunnen post met eer en reputatie hebben bekleed."

III.

(Vergelijk *Proeve* enz. bladz. 119 en 150.)

Over eene door Gouverneur-Generaal en Raden A°. 1773 voorgestelde wijziging der zware straf tegen de opiumsluikers in 1742 bedreigd, alsmede over de zaak van HANEWINKEL en TRAPPE is zeer lezenswaardig, hetgeen voorkomt in de navolgende aparte missive van de Bewindhebbers aan den Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië, dd. 10 April 1775, namelijk:

“Het voorstel vervat in uwe missive van den 26sten October 1773, ten einde wij favorabele reflectie zouden nemen op het verzoek van pardon van den gewezen chirurgijn JOHANNES ALBERTUS HANEWINKEL en den quartier-meester JILLIS TRAPPE, alsmede de verder daarbij gedane voorslag om de straf:

aan lijff en leven,

tegen den sluikhandel in *amphioen* gestatueerd, te veranderen in die:

aan lijff of leven,

beide zijnde van dien aard, dat dezelve niet gevoegelijk bij den gemeenen brief van heden hebben kunnen worden verhandeld, zullen wij ons daarover bij deze verklaren, gevoegelijkst hebbende geoordeeld die afzonderlijk te verhandelen.

Wij moeten dus met opzigt tot uwe behandeling van dat werk vooraf aanmerken, dat, hoezeer de Raad van Justitie de bovengemelde twee personen had verwezen tot den dood, zulks echter geen reden had behooren uit te leveren, om niet van dat collegie te vragen haar advies op der supplianten verzoek van pardon; de Raad, de principale zaak in alle hare deelen hebbende onderzocht, had met de meeste zekerheid UEd. kunnen informeren, nopens de waarheid van de gronden en positiven, die door de gedetineerden tot hunne verschooning werden bijgebracht. Wij kunnen mede geenszins toestemmen, dat de Raad van Justitie verstaan moest worden door de

uitspraak van de voors. condemnatie te zijn geraakt buiten staat, om met de vereischte onzijdigheid u te adviseren, of, en hoe verre, in goede Justitie reflectie op die positiven en gronden zoude worden genomen, terwijl de regter, die aan de wet gebonden zijnde, verplicht is dien conform te sententiëren, nogtans van oordeel kan zijn, dat er voldoende redenen exteren om de verzochte gratie aan de gecondemneerden te verleenen.

Maar vooral heeft ons bijzonder gesurpreneerd, dat UEd. het verzoek der gedetineerden ter erlanging van pardon aan ons hebben gerenivojeerd. Wij hebben te meermalen en zelfs maar kortelings geleden, het renvooi naar Nederland van soortgelijke zaken, die in Indië waren voorgevallen, geheel afgekeurd en UEd. gerecommandeerd, die aldaar af te doen. Het was aan UEd. mede bekend, hoe afkeerig wij zijn van alle politieke dispositiën, waardoor buiten absolute noodzakelijkheid, de loop van de Justitie gestremd, de executie van crimineele gewijsden gesurcheerd, of in de daarbij gedecerneerde straf verandering gemaakt wordt. UEd. hadden bovendien behooren te considereren, dat het verleenen van pardon of soortgelijke gratiën geen voorwerp onzer deliberatiën konde zijn en dat overzulks, bijzonder in dit geval, het renvooi naar Nederland geenszins te pas kwam. Wij kunnen dienvolgens over de merites van der supplianten verzoek ons ook niet uitlaten en hebben daarom moeten besluiten, dat verzoek weder aan UEd. over te wijzen, om alsnog daarop zoodanig te disponeren als UEd. zullen bevinden *naar de omstandigheden van zaken in goede Justitie te behooren.*

Betreffende wijders het bovengemelde voorstel, om de straf *aan lijff* en *leven*, bij het placaat van 10 Julij 1742 gestatueerd, te veranderen in die *aan lijff* of *leven*, daaromtrent is bij ons in aanmerking gekomen:

dat het voorz. plakaat is geëmaneerd, uit hoofde van den te dier tijd sterk in zwang gaanden morshandel in amphioen, en om daartegen, door eene verzwaring van straf, met te meer effect te voorzien:

dat die aanhoudende en zelfs toenemende morshandel al verder heeft geëffectueerd, dat het gemelde plakaat successivelijk in de jaren 1746, 1758, 1764 en 1766 is gerenoveerd,

En dat, of wel UEd., blijkens derzelver secreete resolutie van 9 Junij 1766, zijn geweest van begrip, dat, met opzichte tot de vreemde natiën,

het voorzegde placaat behoorde te worden gemitigeerd, UEd. nogtans ten aanzien van 's Compagnies onderhoorigen, bij hetzelfde hebben gepersisteerd.

Maar sedert is de aanvoer van dat product door vreemde handelaars gansch niet verminderd, de sluikerijen worden zoo sterk, zoo niet sterker dan ooit gepleegd, en het nadeel daaruit spruitende is des te drukkender, naar mate de Compagnie thans minder dan bevorens, de benoodigde quantiteit amfioen direct kan bekomen.

De zaak vervolgens in dat licht beschouwende, vinden wij geen voldoende reden om UEd^e. gedane voorslag te ampecteeren.

In tegendeel vordert de meer en meer toenemende morshandel, gevoegd bij de overtuigendste blijken, dat daartoe zelfs 's Compagnies vaartuigen worden gebruikt, vooral ook de faciliteit, die de sluikers schijnen te hebben, om de gestatueerde straf te kunnen ontgaan, veeleer van ons eene alerernstigste recommandatie aan de Officieren van de Justitie, om in de executie dier placaten zich niet te bepalen tot de achterhaling van verbeurde amfioen, maar om ook te zorgen, dat de plegers van den verboden handel naar behooren worden te regt gesteld.

Wij achten buiten des die voorgeslagen verandering te minder noodzakelijk, dewijl de straf aan *lijf* en *leven* bij het placaat van 10 Julij 1742 ingevoerd, niet *absoluut* en *indistincte*, maar naar exigentie van zaken is gestatueerd, waardoor overzulks de regter wel heeft verkregen het vermogen om den sluikhandel in amfioen te kunnen straffen, *zelfs met den dood*, doch echter geenzins wordt verboden, om, in alle gevallen, zonder onderscheid, diezelfde straf te decerner. Hierbij laatstelijk nog in aanmerking nemende den tijd en de omstandigheden, waarin het meergemelde placaat is geëmaneeerd, oordeelen wij te minder raadzaam, in de tegenwoordige gesteldheid der zaken van de Maatschappij, eenige verandering in dat placaat te maken en moeten derhalve alsnog bij hetzelfde persisteren, UEd. bij deze gelegenheid nader recommanderende, de Officieren van de Justitie nadrukkelijk te vermanen, de executie van dat placaat met alle oplettendheid te betrachten en dus zonder eenige conniventie den sluikhandel in amfioen naar uiterste vermogen tegen te gaan en te beletten."

IV.

(Vergelijk *Proeve* enz. bladz. 121.)

Tegen het verwezenlijken der door VAN IMHOFF, A°. 1741, voorgestane denkbeelden omtrent den opiumhandel, schijnen, bij de komst van genoemden landvoogd in Indië, zwarigheden te zijn gerezen. Waarin zij bestaan hebben, zegt de Heer J. C. BAUD, is niet gebleken. Dienaangaande kan ik mededeelen, dat de Hooge Ind. Regering, bij brief van 21 Dec. 1743, te kennen gaf, “dat, belangende de privatieve negotie in den *amfioen*, — zoo strikt en rigouzeuslijk door de Compagnie aan zich gereserveerd, echter door de bewindhebberen op de consideratiën van den Gouverneur-Generaal VAN IMHOFF, aan de nadere deliberatiën der Hooge Tafel overgelaten — men niet goedgevonden had, voor alsnog eenige verandering te maken, nademaal men tot nog toe daarvan alleen meester was en op dezen voet, volgens alle apparentiën ook wel blijven zoude en zulks, zoo als de verkooping successievelijk aantoonen, goede rekening maakt, mitsgaders, ingevalle van een opengestelden invoer van dat goed, de Compagnie op verre na zoo veel niet bij de recognitiën profiteren zoude en die negotie zich zelve alsdan bederven zoude.”

In 1745 evenwel werd door de Indische Regering tot de oprigting eener Amfioen-Societeit besloten. In de daartoe betrekkelijke missive aan de Bewindhebberen, gaven de Gouverneur-Generaal en Raden te kennen, dat zij — “tot wederlegging van diegenen, die nog niet gepersuadeerd zijn, hoe onmogelijk het is de Amfioen te Batavia op den duur te houden op dien hoogen prijs, dien dezelve op de twee jongstvoorwaande verkooping van de Compagnie, van Junij 1743 en Maart 1744, heeft gehaald, en tevens eene naamwaardige quantiteit daarvan te debiteren, zoodat vreemde smokkelaars door den hoogen prijs niet als ingeroepen worden, om er zelfs de galg aan te wagen en d' inlander door de duurte als geanimeerd, om eenen smokkelaar, die de kist 100 Rijksd. beter koop geeft, de hand te bieden —

nog meenden te moeten bijvoegen, dat reeds nu kwam te blijken, dat, op de komst van 't schip *Nieuwvliet* van Bengalen, met nog maar 750 kisten, de Societeit den Amfioen al eensklaps heeft moeten laten glippen voor 550 Rijksd. de kist, zijnde 100 Rijksd. minder als dezelve op de vendutie heeft behaald, en dat zij nog op lager prijs moet komen, zoo zij, naar haar aannemen, 100 kisten 's maands zal kunnen afzetten; doch dat daardoor aan den eenen kant de consumtie zoo veel zal toenemen als de prijs vermindert, en aan den anderen kant de smokkelaars de pas zal worden afgesneden, omdat deze 1°. meerder moeten winnen, dewijl zij zoo veel risico loopen; 2°. slechter goed hebben als de Compagnie; 3°. minder prijs daarvoor moeten bedingen; en dus tegen dezelve niet kunnen markten. Wijders refuteerde de Indische Regering daarbij de objectie, alsof de *Compagnie* de voordeelen, die de *Societeit* nu trok, ook wel zelve naar zich zoude kunnen nemen, met te zeggen "dat, ofschoon de Societeit op den duur van de profijten die zij maakt allen halfjaar 6 pCt. konde uitdeelen, geen partikulier koopman dan nog tegen haar markten, of met een winst van 12 pCt. in 't jaar te vrede zoude zijn, zijnde dit eene al te hazardenze negotie, daar veel geld aan hangt¹."

Het komt mij voorts niet onbelangrijk voor, de gedachten van HH. Bewindhebberen over dezen maatregel van den Gouverneur-Generaal te vernehmen, weshalve ik hieronder mededeel hetgeen daaromtrent gevonden wordt in de patriasche missive van den 15^{den} September 1747: "Wanneer wij over twee jaren geleden zagen, dat UEd. in den jare 1743 hadden geresolveerd, om den *amphioen* publiekelijk, met admissie van een iegelijk, te veilen en te verkoopen, onaangezien de qualificatie, om dat slaapsap mede te comprehenderen onder de artikelen, die tot de vrije vaart behooren, zoo vielen wij in die gedachte, dat UEd. bij vervolg dat artikel mede altoos zouden houden voor gereserveerd aan de Compagnie, nevens dat van de specerijen en 't Japansch staafkoper; doch of zulks niet wel naar genoe-

¹ Ten einde de Bewindhebberen met de zaak in te nemen, werd ook door de Ind. Regering gemeld, dat de actien van de Amphioen-Societeit al spoedig van 15 tot 20 pCt. opgeld deden boven het ingeschreven kapitaal, en dat dezelve vermoedelijk indien het octrooi werd geapprobeerd en vervolgens geprolongeed, weldra tot 150 en hooger zouden stijgen.

gen van UEd. is gereusceerd (hetgeen wij wel vaststellen en uit hetgeen wij daarover al in 't voorleden jaar hebben geschreven wel op te maken is, hoewel dat de modus van die verkochte 2000 kisten, naar onze gedachten wel wat op eene andere wijze zoude hebben kunnen worden gedirigeerd) dan of UEd. speculeerden om een favorabelder middel van verkooping voor de Compagnie uit te denken, ten minste wij zien, dat UEd., van het een en ander afgaande, overgegaan zijn tot een derde middel, hoewel aan het eerste ondergeschikt, namelijk tot het oprigten en octroijeren van eene Societeit van Amphioenhandel, waarvan UEd. ons het octroij, voor den tijd van tien jaren verleend, gedrukt tot eene bijlage van UEd. brief van 31 December 1745 hebben gezonden; bijaldien wij daarop vast kunnen cijferen, dat de Compagnie zoo veel kwantiteit altoos in voorraad zal hebben, dat zij alle twee maanden 200 kisten zal kunnen afleveren, zoo kunnen wij wel uitrekenen, dat de Compagnie door het oprigten van deze Societeit meerder voordeel op dit slaapsap zal behalen, dan zoo wanneer zij die bleef veilen en verkoopen op den ouden voet, of de negotie daarin openstelde voor allen en een iegelijk; maar de gevolgen, die uit zoodanig eene zaak, somtijds tot nadeel, kunnen worden geboren, zijn doorgaans voor ons zeer moeilijk om vooruit te zien, en daarom willen wij liever blijven hopen, dat die Societeit een voordeelig effect zal produceren, dan dat wij voóraf daaraan het zegel van onze goedkeuring in 't onzekere zouden hangen; dit kunnen wij echter wel zeggen, dat het ons eenigzins nadenkelijk voorkomt, of hierdoor niet een considerabel nadeel zal worden toegebracht aan de *burgerije* en genoegzaam de gansche *Chineesche natie*, die altoos bij ons zijn geconsidereerd de veritabele trafiquanten in den *Amphioen* te wezen; ook kan het niet wel anders zijn, of door de ingeteekende actiën moet eene schaarschheid van geld zijn ontstaan, hetgeen altoos een zeer nadeelig artikel is in de negotie, — en waaruit het al niet onwaarschijnlijk is, dat de klagten over gebrek aan contanten in den wandel voortkomen, want anderzins denoteert het juist geene schaarschheid, als men binnen zeer korten tijd eene intekening kan laten doen van 600,000 Rijksd. — Bovendien schijnt het ons zeer plausibel toe, dat het meerder voordeel, hetgeen men met deze Societeit onder anderen voor de Compagnie buteert, ook wel, en zeer apparent, grooter behaald zou kunnen worden, bijaldien, op den voet van

het 29ste artikel van 't octroij, elk en een ieder voor eene vast gefixeerde tax (dat wel 500 of 550 Rijksdaalders zou kunnen velen) gepermitteerd werd eene of meerdere kisten bij de Compagnie uit de pakhuizen ten allen tijd voor contant geld te mogen afhalen; want dat men rekening maakt, dat de voordeelen van deze Societeit al zeer considerabel zullen moeten zijn, blijkt niet alleen uit het opgeld, dat die actiën doen, maar ook uit de tractementen, die den Directeur, de twee administrerende Hoofdparticipanten, den cassier en boekhouder zijn toegelegd, en te zamen al over de f 26000 jaarlijks belooopen, behalve dan nog de onkosten tot het doen der noodige bekruissing met de gevolgen van dien, die anderzins mede met denzelfden ijver en een even gelijk daarvan te verwachten voordeelig succes' voor rekening van de Compagnie zouden kunnen worden ondernomen. Dan dewijl deze Societeit reeds gestabilieerd, aan den gang en en train is gebragt, zullen wij althans daarover geene verdere consideratiën opperen, doch echter UEd. recommanderen, geene verdere prolongatie van het octroij te verleen, dan na alvorens daartoe aan ons verzoek te hebben gedaan, uiterlijk bij UEd. brieven in 't najaar 1752 of voorjaar 1753, en hetzelfde te hebben geobtineerd; maar in zoo verre deze particuliere Societeit van Amphioenhandel haar negotie mogelijk ook zoude willen extenderen tot andere artikelen van negotie, zoo als daartoe aanleiding wordt gegeven bij het 34, 35, 39 en 41ste Art. van 't voorzegde octroij, zoo kunnen wij van nu af aan ons daarop wel expliceren, te weten, dat wij daartoe in geenén deele onze toestemming verleen; maar alle verdere artikelen van negotie, met de gevolgen van dien, buiten den amfoen, absoluut declineren en afslaan, alzo wij die openlaten, buiten de bekende gereserveerde artikelen voor de Compagnie, uit kracht van de opengestelde vrije vaart, aan allen en een iegelijk, en wij daarom geenszins accorderen het aanleggen van werven, en andere zaken en gevolgen, die daaruit zouden kunnen resulteren in der tijd, en waarvan in de boven geciteerde artikelen mentie wordt gemaakt, want de Compagnie zulke zaken alleen voor haar moet blijven houden en die aan geene andere partikuliere op te rigten gemeenschap voornemens is mede te deelen."

De Bewindhebberen schijnen dus in den beginne niet zeer ingenomen met de zaak geweest te zijn, doch al spoedig veranderde hunne zienswijze,

wijze, zoo als blijkt uit hunne missive van den 11^{den} October 1749, waarin zij zich aldus uitlaten:

“Dat er door de geprivilegieerde Societeit gedurende 't jaar 1746/47 waren afgehaald 1200 kisten amphioen, is conform het octroij; het avans daarop behaald, ten bedrage van acht tonnen gouds, onaangezien de inkoopsprijs van iedere kist op ruim *f* 400 was komen te staan, is vrij aanzienlijk en naardien wij vastelijk vertrouwen, dat van de een'en andere zijde aan dat octroij zal worden voldaan, zoo zullen de winsten daarop behaald wordende, als men de aflevering maar blijft berekenen op 1200 kisten, dat het allerminste getal is, zeer voordeelig uitkomen bij die in vorige jaren daarop behaald, alzoo die, sedert het boekjaar 1720/21 tot dat van 1739/40 ingesloten, en dus gedurende eenen tijd van twintig achtereenvolgende jaren niet meer hebben kunnen halen, dan dooreen *f* 405035,9, hetgeen bijna een verschil maakt van de helft.”

V.

Het is hier de plaats om aan te teekenen, dat, bij resolutie van 16 September 1745, door de Hooge Indische Regering tot wering van den sluikhandel in den amphioen, al de amphioen, die door de straat Malacca zoude willen inkomen, nevens al degene die in deze zeeën, beoosten den Meridiaan van het Prinsen-eiland, mogt worden achterhaald, voor contrabande in den eersten graad werd verklaard. Het Engelsch ministerium te Bancahoeloe werd ook destijds uitgenoodigd, zich te onthouden van 't verleenen van passen naar plaatsen waarop de Compagnie alleen handelen mag.

Bij resolutie van 18 April 1749 werden de limieten, binnen welke de aangebragt wordende amphioen confiskabel was verklaard, eenigzins gewijzigd.

VI.

(Vergelijk *Proeve* enz. bladz. 124.)

In 't jaar 1755 stelde de Directeur-Generaal PETRUS ALBERTUS VAN DER PARRA aan de Bewindhebberen voor, om, met het eindigen van het octrooi aan de Amphioen-Societeit verleend, dezelve te doen ophouden en den amphioen alsdan door publieken verkoop, onder borgtogt — gelijk toenmaals ook bij de Amphioen-Societeit plaats vond — voor rekening van de Compagnie aan den man te brengen en de Compagnie op die wijze meer voordeel te doen behalen.

Evenwel droeg VAN DER PARRA, als Gouverneur-Generaal, in 't jaar 1761, het verzoek der genoemde Societeit, om prolongatie van octrooi, eenvoudig voor, zonder eenige bezwaren daar tegen in te brengen, of zonder eenige nadere beschouwingen daarbij te voegen.

De Bewindhebberen schreven dien ten gevolge aan den voornoemden Gouverneur-Generaal, in dato 11 November 1762:

“Wanneer wij in den jare 1756 hadden ontvangen uwe aparte letteren van den 15^{den} October 1755, hebben wij daaruit met genoegen gezien UEds. attentie en pogingen, om, ten nutte van de Maatschappij en tot herstel van derzelver vervallen zaken, deze en geene middelen, die UEd. vermeende daartoe te kunnen dienen, ons aan de hand te geven; onder die voorgestelde middelen zijn bij ons zeer plausibel voorgekomen uwe consideratiën en remarques omtrent de subsisterende Amphioen-Societeit en speciaal uw betoog, om, na expiratie van het octroij, te doen eindigen de voor particuliere beursen (zoo als UEds. uitdrukking medebrengt) zoo favorabele, ja zelfs considerabele Amphioen-Societeit.

Wanneer wij de meergemelde Societeit beschouwen in dat licht, waarin UEd. dezelve bij die gelegenheid aan ons hebt voorgesteld, kunnen wij dezelve niet anders aanmerken, dan ten uiterste prejudiciabel voor de belangen onzer compagnie, en daar bleef voor ons niets overig als den kwamen tijd af te wachten, om van de vooschr. uwe consideratiën een

noodig en voor de Maatschappij nuttig gebruik te maken. Dat tijdstip zou nu schijnen geboren te zijn, daar de voorschreven Societeit tot prolongatie van haar octroij bij ons verzoek doet, en wij zouden dus bij deze kunnen overgaan, om ons finaal desaangaande te expliceren en dienvolgens, conform uwe idées, na ultimo Augustus 1765 dadelijk te doen cessereren de voors. Societeit, vooral, daar wij aan UEd. directie (die zich thans aan het Hoofdbestuur vindt gesteld) zouden kunnen en mogen overlaten, om aan de Maatschappij te doen erlangen het effect van uw' positiën en affirmatiën, bij de voorsch. uwe missive breeder vermeld.

“Dan gemerkt nog genoegzamen tijd voorhanden is, eer wij ons dies aangaande finaal behoeven te expliceren en wij in deze niet willen precipiteren, hebben wij goedgevonden het door UEd. bij voors. uwe letteren geavanceerde aan uwe nadere overweging over te laten, ten einde, zoo ras mogelijk, ons te dienen van uwe nadere consideratiën en speciaalijk hoe en langs welken weg het door UEd. bedoeld en voor de Maatschappij zoo wenscheijk oogmerk best zou kunnen worden bereikt.”

Onder dagteekening van den 20sten October 1763 zond de Heer VAN DER PARRA zijn antwoord in en gaf daarbij hoofdzakelijk te kennen:

dat, in 1755 en eenige vorige jaren, de aanvraag was geweest 1200 kisten ruim, die door de Societeit afgehaald en voor contant en op borgtocht verkocht waren voor Rijksd. 610 à 615 per kist, voor welke aan de Compagnie betaald waren Rijksd. 450 per kist; dat echter, sedert dien tijd, de Javaan, of liever de Inlander in 't algemeen, zich, mits de toenemende duurte van den amphioen, zoo te Batavia als in de Javaansche landen, aan den *arak* had overgegeven, die, zoo wel als de amfioen, hunne doffe geesten kon opwekken; dat buitendien de armoede onder het gemeene volk hoe langer hoe grooter en de *dépenses* aan de Hoven hoe langer hoe meer toenamen, weshalve de gemeene man meer dan gewone contributiën moest betalen; zoodat het mitsdien te vreezen was, dat de helft van de vorige partijen niet meer zoude kunnen worden verdebiteerd; dat bovendien de Engelschen het meesterschap daarover verkregen hebbende, dien drop (sic) op Sumatra, langs de geheele Maleische kust, Balij, ook een gedeelte van de groote Oost en wel voornamelijk te Macassar, door het kanaal van Wadjo, direct, ook door de tweede en derde hand, doen invoeren, zonder

dat men bij magte was zulks te beletten, waardoor de Amfioen-Societeit, voornamelijk in de drie laatste jaren, eene geheel andere gedaante had aangenomen en genoodzaakt was geworden, door allerhande hulpmiddelen, de zaken daarhenen te dirigeren, dat, niettegenstaande het gevaar van importante verliezen daardoor te kunnen ondergaan, bij haar geaccepteerd was geworden de bepaalde hoeveelheid van 1200 kisten, — buiten de twee laatste jaren, in welke men haar in 't geheel maar 747 kisten had kunnen bijzetten, als niet meer ontvangen zijnde — van alle dewelke, door de voorgewaagde middelen, wel de meeste waren verkocht met eene goede avance voor de Societeit, maar ook met dat gevolg, dat, volgens de aan hem als Opperv-Directeur van gemelde Societeit overgeleverde rekening onder ultimo Augustus 1763, het *debet* der met de Societeit gehandeld hebbende kooplieden reeds wel drie tonnen gouds uitmaakte, terwijl de meeste dier kooplieden van die constitutie waren, dat, wanneer hun niet weder op nieuw crediet verleend en amphioen afgegeven werd, niet alleen de Societeit gevaar liep van het geheele *debet* te verliezen, maar ook volgen zoude het bankeroeteren van deze kooplieden, die juist allen diegene zijn, die van de Compagnie lijwaten, manufacturen en andere goederen inslaan, zoodat de Compagnie groot verlies in de voornoemde takken van haren handel zoude ondergaan.

VAN DER PARRA stond dus eene prolongatie van het octrooi voor,

1°. vermits hij, bij eene niet-verlenging, groot gevaar voor de Nederlandsche Maatschappij zag in het te gronde gaan van de meeste kooplieden, zoo in amphioen als in vele andere artikelen door de Compagnie aangebragt en verkocht wordende, en

2°. dewijl hij het voor de Compagnie voordeeliger achtte het zekere voor het onzekere te nemen en dus, daar het zich toch liet aanzien, dat er voor 's hands geen meerder debiet dan van 5 à 600 kisten zoude wezen, de Societeit te continueren, *mits* dat zij gehouden zoude zijn, gelijk voorheen, 1200 kisten aan te nemen tegen 450 Rijksd. per kist.

Voorts deelt VAN DER PARRA mede, dat de prijs, sedert het jaar 1727/28 tot 1743/44, van Rijksd. 288 tot wel Rijksd. 606 gerezen was, doch dat in de achttien jaren, in welke de amphioen aan de Societeit was afgestaan, wel f 1,887,192 meer zijn geprofitteerd dan in de voorgaande achttien jaren,

toen dit heulsap voor differente prijzen door de Compagnie aan particulieren werd verkocht, en hij betwijfelt dus of de Compagnie wel 450 Rijdsd. limpido per kist zoude ontvangen bij een verkoop van 1200 of 1000 kisten¹.

Voor Indië zoude, volgens VAN DER PARRA, het gevaar, bij eene niet-verlenging van 't octrooi, gelegen zijn:

¹ De boven medegedeelde opgaven zijn door VAN DER PARRA overgenomen uit eene op zijn' last opgemaakte en nevens zijne onderwerpelijke beschouwingen naar 't Vaderland opgezondene *Korte Aantooning van 't getal en den prijs der kisten Amphioen, die door de Compagnie sedert het boekjaar 1727/28 aan particulieren en sedert 1745/46 aan de Amphioen-Societeit zijn verkocht, mitsgaders de winsten, welke jaar voor jaar op dezelfde behaald zijn*. De sommen op deze lijst voorkomende, verschillen nog al van die, welke door den Heer J. C. BAUD opgegeven worden in eene lijst (Bijlage 6) zamengesteld volgens de *Boeken der Compagnie*. Het bedrag van de winst op verkoop van amphioen van 't jaar 1728 (boekjaar 1727/28) is in beide stukken hetzelfde, doch de winsten van alle de volgende jaren verschillen, soms zelfs aanmerkelijk, doch 1744 en 1745 (boekjaren 1743/44 en 1744/45) leveren weder dezelfde cijfers op. Insgelijks ook de volgende jaren tot en met 1752. Daarna is wederom verschil, hetwelk zelfs in 1762 (boekjaar 1761/62) meer dan de helft bedraagt. Men vergelijke hierbij hetgeen de Heer J. C. BAUD zegt, op bl. 141 der *Proeve* enz., omtrent de *excessive prijzen* destijds voor de amphioen gemaakt. Neemt men in aanmerking, dat, volgens de *Korte Aantooning* van VAN DER PARRA, in de zes voorgaande jaren de winst op 1200 kisten telkens maar ruim zes of zeven ton heeft bedragen en in 1762 daarentegen de winst op slechts 537 kisten ruim vijf ton, dan zoude daaruit genoegzaam blijken, dat er destijds een "excessieven prijs" voor genoemd heulsap te bedingen was; doch de vraag is, zijn de opgaven van VAN DER PARRA overeenkomstig de waarheid? Uitgaande van den Gouverneur-Generaal, draagt deze *Korte Aantooning*, evenzeer als de lijst door den Heer BAUD medegedeeld, een officieel karakter. Ook is mij niet gebleken, dat de Bewindhebbers het verschil met de opgaven in de boeken hebben opgemerkt en deswege inlichting hebben gevraagd. Vruchteloos heb ik dus eene oplossing van het raadsel in deze beproefd. De lijst van VAN DER PARRA is stellig aan den kundigen schrijver der *Proeve* niet onbekend gebleven; hij heeft zich desniettemin alleen aan de *Boeken der Compagnie* gehouden en van de *Korte Aantooning* geen gewag gemaakt; welligt heeft hij dezelve verworpen, dewijl hij haar beschouwde als eene van die berekeningen, die wel eens door de administratie op gemaakt worden, om te bewijzen *wat men gaarne bewijzen wil*. Dit denkbeeld acht ik ten minste aannemelijk, want VAN DER PARRA was toenmaals Opper-Directeur der *Amphioen-Societeit* en had er dus zelf belang bij een gunstig tafereel van hare werking op te hangen.

1°. in de ruïne van vele geachte kooplieden, schuldenaren niet alleen van de Amphioen-Societeit, maar ook van vele andere ingezetenen;

2°. ook daarin, dat welligt eenige gegoede lieden het grootste gedeelte van de door de Compagnie verkocht wordende amphioen zouden inkoopen en alsdan eenen willekeurigen prijs daarop stellen, waardoor als van zelf eene nieuwe Societeit zoude ontstaan, hetgeen men niet zoude kunnen beletten.

Of de benoeming tot Opper-Directeur der Amphioen-Societeit eenigen invloed gehad heeft op deze verandering van zienswijze van VAN DER PARRA durf ik niet beslissen; de Bewindhebberen schijnen echter zijne beschouwingen te hebben goedgekeurd, ten minste bij resolutie van 22 October 1764 werd het octrooi voor de Amphioen-Societeit door hen verlengd, doch slechts tot ultimo Augustus 1767; in 1765 echter werd reeds "uit aanmerking van de omstandigheden der tijden en zaken in Indië en speciaaljk gelet op de situatie waarin de zaken in de Directie van Bengale zich bevinden," het voornoemde octrooi provisioneel voor den tijd van nog vijf jaren verlengd op de bestaande voorwaarden.

VII.

(Vergelijk *Proeve* enz. bladz. 151.)

De uitslag van het onderzoek omtrent de opiumteelt op het eiland Boeroe is aan den Heer J. C. BAUD onbekend gebleven: mij is te dien opzichte het volgende gebleken.

In 't jaar 1753 heeft de Hooge Indische Regering ten spoedigste het advies en de consideratiën van den Ambonschen Gouverneur CLUYSENAAR verzocht, nopens de cultuur van den amphioen op "Boeroe of andere plaatsen daaromtrent gelegen, daar geene nagelen vallen," als waar men beter dan elders in staat zou zijn om, bij een goed succes, te kunnen zorgen, dat daarvan niets in vreemde handen gerake. De Hooge Regering had te dien einde van den Directeur in Bengale geëischt, eenige bottels amphioen-

zaad, goed tot voortplanting. Bij geheime missive, onder dagteekening van den 19^{den} Mei 1754, zond de voornoemde Gouverneur CLUYSENAAR zijne beschouwingen in, daarbij den twijfel opperende:

1°. of het bedoeld product wel op bergachtige klippen en zanderige gronden zoude willen voortkomen;

2°. of het getal der menschen tot deszelfs inzameling groot genoeg zoude zijn;

3°. bijaldien de Ambonezen, bij een goed succes dezer cultuur, van dat heulsap gebruik mogten maken en dus nog veel armer en trager wordende, of niet daardoor aan de nagelcultuur — in de schoonhouding der boomen en het tijdig plukken om dezelve niet tot moernagelen te doen schieten — prejuditie zoude worden toegebracht.

Deze redenen werden door den Gouverneur-Generaal en Raad gegouteerd en bij rescriptie, dd. 31 December 1754, werden de Ambonsche Ministers gelast van de amphioen-cultuur geheel af te zien. De Bewindhebberen schreven hierover in hunne missive van den 4^{den} October 1756: "De consideratiën van den Gouverneur CLUYSENAAR, vervat in deszelfs secrete missive van den 19^{den} Mei 1754, UEd. hebbende doen resolveren, om af te zien van de amphioencultuur onder dit Gouvernement (Amboina), zullen wij daarinne mede berusten."

VIII.

(Vergelijk *Proeve* enz. bladz. 90.)

Na het afdrukken van het voorgaande zijn mij nog de volgende bijzonderheden onder 't oog gekomen:

1°. In eene *Balance van 't generaal boek, getrokken aan 30 Julij 1615 tot Bantam* staat aan de credietzijde:

Amphioen.....(161) f 6, 10 st. 8 p.

2°. Onder dagteekening van den 11^{den} September 1617, schrijft CRIJN VAN RAEMBURGH aan J. P. COEN:

“De kleeden en andere waren, die aldaar (*Palembang*) begeerd zijn en getrokken worden zijn Turias Cayn.... eenige satijnen, damasten, *amphion*, lange roers enz., enz.

3°. Onder eenige oude sententiën is mij deze voorgekomen:

“Alzoo WILLEM JANSEN van *Purmerend*, Bootsman..... zich niet alleen vergrepen heeft met dronken drinken en pijpstellen, maar daarenboven in het quartier met geweld in een Chineesch huis wilende *toback* (amfioen?) *drinken*, en alzoo de Chinees zulken moedwil niet wilde gedoogen, heeft W. JANSEN een mes genomen en denzelven daarmede door den arm gestoken..... condemneren hem tot verbeurte van 3 maanden gagie enz.” *Jacatra*, 22 Augustus 1617.